

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN MAĞRİB¹ ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ (1776-1815)

Çağrı ERHAN*

I- Kuzey Afrika'da Osmanlı Hakimiyeti'nin Kurulması

Türkler'in Mağrib denilen coğrafi bölgeye gelişleri, 1516 yılında Oruç Reis'in Cezayir'e ayak basması ve İspanyollara karşı bir güç oluşturmasıyla başlamıştır. Oruç Reis, buradaki Arap ve Berberileri yenerek, bir yıl içinde tam hakimiyetini kurmuştur. Ancak Oruç Reis'in ölümünden sonra Türkler kısa bir süre için Cezayir'i terk etmek zorunda kalmışlardır.²

Daha sonra 1525 yılında Hayreddin Reis Cezayir'i tekrar ele geçirmiş ve 1528'de bu ülkenin tek hakimi olmuştur. 1534'de Tunus'u da alan Hayreddin Reis, burayı 1535'de İspanyollar'a geri vermek zorunda kalmıştır.³

1554 yılında Cezayirli Salih Paşa Fas'ı ele geçirip, burada Osmanlı Devleti'ne bağlı bir yönetim kurmaya çalışmışsa da tutunamamış ve çekilmek zorunda kalmıştır. 1555'de Mehmeddü'l Mehdi Fas'ı geri almıştır. Daha önce 1551'de ise Turgut Reis Trablusgarb'ı alarak buraya beylerbeyi olmuştur. Bikaç kez el değiştirdikten sonra Tunus da 1574 yılında Sinan Paşa komutasındaki ordu tarafından ele geçirilip, Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Böylece Fas dışındaki Kuzey Afrika ülkeleri Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine geçmiştir. Aynı dönemde Fas'ta ise Osmanlı'ya tabi bir yönetim vardı.⁴

Cezayir, Tunus ve Trablusgarp Osmanlı Devleti'ne katıldıklarında bu üç toprağın yönetimleri tek bir beylerbeyine verilmişti. Ancak, fevkalade öneme sahip böyle geniş

¹Maėrip ülkeleri, Fas, Tunus, Cezayir ve Trablus'tur.

* A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi.

²Aziz Sami İlter, *şımalı Afrika'da Türkler*, c.1, İstanbul, 1937, s.75-76.

³Ercüment Kuran, *Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgal Karşısında Osmanlı Siyaseti*, İstanbul, 1957, s.4.

⁴İlter, *op.cit.*, s.157.

bir toprağı yönetenlerin gücünün artması, Divan-ı Hümayun'u korkutmuş, 1587'de bu üç bölgenin ayrı ayrı ve diğer vilayetler gibi üç senede bir değiştirilen paşalarca idaresi usulüne geçilmiştir. Bundan sonra üç eyaletin kaderleri birbirinden farklı yönde gelişecektir.⁵

Bu eyaletler varidatlı yerler olduğundan buralara atanan paşalar ceplerini doldurma peşine düşmüşlerdi. Böyle olunca yönetim paşalardan ziyade yeniçerilerin eline geçti. Cezayir'de yeniçerilerin sert tutumu ticaretin ölmesine ve korsanlığın tek geçim kaynağı olmasına yol açtı. Bu ise denizcilerin önemini artırdı. Başka milletlerden kimselerin de bu denizcilere katılmasıyla, gaza maksatlı yapılmakta olan korsanlık giderek yağma maksatlı yapılmaya başladı.⁶

Öte yandan 1587'den itibaren doğrudan İstanbul'a bağlı bir eyalet haline getirilen Tunus'ta, yüksek zabitlerden oluşan divanın keyfî idaresi sonucu 1591'de başlayan dayılara dayalı yönetim, 1705'te yerini Hüseyinî hanedanına bıraktı. Yeniçeriler tarafından seçilmiş bulunan dayılar idaresinde sultanın temsilcisi olan paşa, sadece bir şeref makamı işgal etmekteydi. Buna karşılık yeni bir şekle sokulmuş olan divan yani korsanlar sınıfı yönetimde çok etkiliydi. Osmanlı Devleti'nden, veraset sistemine dayalı beyberbeyliği ünvanını alan Hüseyinî'ler 1710'dan itibaren fiilen bağımsızlığını kazandı.⁷

Cezayir'in 1587'deki bölünmesinden sonra ortaya çıkan bir diğer eyalet olan Trablusgarb'ta iktidar, divanla desteklenen paşanın elindeydi. İdarenin başında bir dayı onun üstünde ise bir bey (paşa) vardı. Osmanlı Devleti'nin merkezî idaresi zayıfladıkça bu paşa ve dayıların da gücü artmıştır. 17. ve 18. yüzyıllarda ise, İngiliz, Fransız, Sardunyalı konsoloslar, eyaletin yönetiminde etkin olmaya başlamışlardır.

17. yüzyılın başından itibaren Kuzey Afrika'daki bu üç eyalette, özellikle Cezayir'de korsanlık faaliyetleri yoğunluk kazandı. Fransa'nın şikayetlerine rağmen, İsveç, Norveç ve Hollanda ile top ve cephanecilik yapan Cezayir dayıları, Akdeniz'de büyük bir hakimiyet sağlamışlardı. Bu korsanlık faaliyetlerinden zarara uğrayanlar, Osmanlı Devleti'ne başvurup, zararlarının karşılanmasını ve korsanlığın durdurulmasını istiyorlardı. Ancak, İstanbul'un bu konuda Cezayirlileri ikna etmesi pek mümkün olmuyordu. Çünkü, ancak bu yolla geçimlerini sağlayabildiklerini ve korsanlıktan elde ettikleri ganimetlerle yeniçeri ulufelerini dağıtabildiklerini söyleyen Cezayir dayıları, eğer İstanbul ulufe yollamayı kabul ederse bu faaliyetlerinden vazgeçebileceklerini bildiriyorlardı.⁸

18. yüzyılın ikinci yarısında, Akdeniz'deki deniz güçleri nispi olarak zayıflayan Kuzey Afrika eyaletleri, başta İngiltere ve Venedik olmak üzere, çeşitli devletlerle ticaret ve dostluk antlaşmaları yapmak zorunda kaldılar. Zaman zaman mevzi başarılar kazansalar da, Cezayir, Tunus ve Trablusgarb eyaletleri, Akdeniz hakimiyetlerini kaybetmek

⁵Nevill Barbour, *A Survey of North West Africa (The Maghrib)*, London, 1959, s.32.

⁶Jamil M. Abun-Nasır, *A History of the Maghrib*, Cambridge, Cambridge University Press, 1971, s.174.

⁷*Ibid.*, s.177-178.

⁸Aziz Sami İter, *Şimali Afrika'da Türkler*, c.2, İstanbul, 1937, s.5-6.

üzereydiler. Korsanlık faaliyetlerinden sağlanan gelir azalmış, buna bağlı olarak nüfus düşmeye başlamıştı. İnise geçen korsanlık ve ganimet avcılığı, 18. yüzyılın ikinci yarısında Akdeniz'e epey uzak bir yerden, Yeni Dünya'dan ticaret gemilerinin bölgeye gelmesiyle tekrar canlılık kazandı. A.B.D.'nin bağımsızlığını kazanmasıyla, Amerikan ticaret gemilerinin İngiliz korumasından çıkması, bunlara yönelik saldırıları daha da attırdı.

1776-1815 dönemi, Akdeniz ticaretinde yer edinmeye çalışan Amerika ile, bu ülke gemilerini yakalayıp ganimet elde etmeye çalışan Kuzey Afrika eyaletlerinin mücadelesine sahne olmuştur. Bu çalışmada, Amerikan gemilerinin Akdeniz'e gelmesi, Kuzey Afrika eyaletleriyle A.B.D. arasındaki ilişkiler ve bunların taraflar açısından sonuçları siyasi ve askerî boyutlarıyla ele alınacaktır.

II-Amerikan-Mağrib İlişkilerinin İlk Dönemi (1776-1801)

A) Amerikan Gemilerinin Geldiği Yıllarda Akdeniz'de Durum

Koloni döneminde Amerikan tacirleri ve gemileri, İngiltere'nin koruyuculuğunda Levant ile çok sıkı ticaret ilişkileri kurmuşlardı. İngiliz bayrağı çekerek Kuzey Amerika'dan gelen gemiler, İngiltere ile Mağrib ülkeleri arasında yapılan antlaşmalar çerçevesinde her zaman gözetilmiş ve kabul görmüşlerdi.⁹

Bağımsızlığını kazandığı yıllarda da Amerikan gemileri Kuzey Afrika'dan yaptığı ticareti sürdürdü. Bu yıllarda, A.B.D. ihraç ettiği buğdayın altıda birini ve tuzlanmış balığın dörtte birini Akdeniz ülkelerine satıyor, buradan da pirinç ve mısır satın alıyordu. 1200 kişinin görev aldığı 80-100 gemi Akdeniz limanlarına her yıl girip çıkıyordu.¹⁰ Ancak, dünyanın çeşitli bölgeleriyle serbest ticaret ilişkileri kurmak isteyen A.B.D., İngiltere ve Fransa'nın aynı derecede serbest ticaret yanlısı olmadıklarını kısa sürede gördü. İngiltere ile ticaret zaten bağımsızlık savaşıyla kesilmişti. Fransa ve İspanya ile ticarete ise büyük gümrük sorunları yaşıyordu. Çok ciddi iç sorunlar ve ekonomik depresyon yaşayan yeni devletin bir an önce dış ticaretini artırması, böylece ülkeye kaynak girişini hızlandırması gerekiyordu. Bu noktada, İngiltere, Fransa ve İspanya ile yapılamayan ticaretten doğan kayıpların, Baltık, Yakın Doğu ve Akdeniz ticaretine ağırlık verilmesiyle tazmin edilmesi fikri, Amerikalı siyasetçiler tarafından benimsendi.¹¹ Fakat, artık İngiltere bayrağını taşımayan, dolayısıyla İngiliz savaş gemilerinin koruyuculuğundan mahrum kalan Amerikan tacirleri istedikleri serbest ve rahat ticaret ortamını Akdeniz'de de bulamadılar. Zira Fas, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp, kendileriyle uygun şartlarda yapılmış bir barış antlaşması olmayan devletleri otomatik olarak düşman addediyor ve bu devletlerin bayrağını taşıyan gemilere saldırıp, ganimet elde ediyorlardı.¹²

⁹Barbour, op. cit., s.39.

¹⁰Mine Erol, "Amerika'nın Cezayir ile Olan İlişkileri 1785-1816", Tarih Dergisi, No:32 (Mart 1979), s.689.

¹¹Thomas A. Bryson, *Tars, Turks and Tankers The Role of the United States Navy in the Middle East 1800-1979*, Metuchen, The Scarecrow Press, 1980, s.1.

¹²R.C. Anderson, *Naval Wars in the Levant 1559-1853*, Liverpool, University Press, 1952, s.393.

Yukarıda da değinildiği gibi, Akdeniz'de İngiliz ve Fransız donanmaları karşısında güçsüz duruma düşen ve bu ülkelerin gemilerinden uzak durmaya zorlanan Kuzey Afrika ülkeleri Amerikan gemilerine yönelmişti. Korsanlık yoluyla elde edilen ganimet bu ülkeler için yaşamsal önem taşımaktaydı. Korsan saldırılarından uzak kalabilmenin yolu, bu ülkelerle antlaşmalar yapmaktı. Ancak bu antlaşmalar, büyük miktarda vergi ve hediyeler karşılığında yapılabiliyordu.

Çoğu zaman, mensup oldukları devletin antlaşma yapmış olması ticaret gemilerini koruyordu. Ama bu her zaman geçerli bir garanti değildi. Çünkü, yeni gelir kaynaklarına ihtiyaç duyan bir Mağrib ülkesi, antlaşmayı uzatmak için yeni vergi ve hediyeler talep edebiliyor, bu isteği gerçekleştirilmeyince de o devletin ticaret gemilerine saldırabiliyordu. Bu olayın en çarpıcı örneği Danimarka ve Norveç ile Cezayir arasında yaşanmıştı. 1769'da Cezayir dayısı, ödenen vergi miktarı artırılmazsa, eski antlaşmayı iptal edeceğini bildirmiş, istekleri geri çevrilince de Cezayirli korsanlar Akdeniz'de seyretmekte olan Danimarka ve Norveç gemilerine saldırmışlardı. 1770'de Danimarka'ya bağlı bir filo Cezayir limanını bombalayarak, bu tutumu değiştirmeye çalıştıysa da, barış ancak yeni vergilerin kabul edilmesiyle 1772'de tekrar sağlanabildi. Fakat bu kez de 1796'da tahta çıkan yeni dayı, istediği hediyelerin verilmemesi üzerine barışı tek taraflı olarak bozmuştu.¹³

Amerikan ticaret gemileri de Akdeniz'deki bu güvensizlik ortamından kısa sürede olumsuz olarak etkilenmeye başladılar. Bu olumsuz etkiyi ortadan kaldırmanın tek yolunun Mağrib ülkeleriyle antlaşmalar imzalamak olduğunun farkına varan Amerikan Kongresi 1784 Mayıs'ında **Benjamin Franklin, Thomas Jefferson ve John Adams** gibi Bağımsızlık Savaşı'nın önde gelen isimlerinden müteşekkil bir heyeti Mağrib ülkeleriyle antlaşmalar müzakere etmeleri için görevlendirdi. Bilahare, Mart 1785'de bu heyet emrine 80 bin dolar verildi. Zira Mağrib ülkeleri hediye ve vergi almadan antlaşma imzalamaya yanaşmıyorlardı.¹⁴

Bu heyetin Akdeniz'e doğru hareket ettiği günlerde **Maria ve Dolphin** adında iki Amerikan gemisi Cezayirli taraflardan el geçirildi. Bu gemilerin toplam 21 kişilik mürettebatı Cezayir'e götürüldü. Üçlü heyet, **Lamb** isminde bir diplomatı, fidye görüşmeleri yapmak üzere Cezayir'e gönderdi. Cezayir dayısı **Mehmed Paşa** esirler için toplam 59 bin 496 dolar isterken **Lamb** ancak 10 bin dolar verebiliyordu. Bunun üzerine görüşme bir anlaşmaya varılmadan sona erdi.¹⁵ Bu girişimin devamı ve sonuçları, Cezayir ile olan ilişkiler bu ülkeye ayrılan bölümde ayrıntılı olarak anlatılacaktır. Fakat daha önce, A.B.D.'nin Fas ile yaptığı antlaşmaya değinilecektir.

B) A.B.D.-Fas İlişkileri

Amerikalılara göre Mağrib ülkelerinin hakimlerinden en ılımlı politikaya sahip olanı Fas Sultanıydı. 1782 yılından beri Amerika ile bir antlaşma yapmak isteğini gösteriyordu. Ancak önceliği Cezayir ve Trablus'a veren A.B.D., Fas ile bir antlaşma yapmakta yavaş davranıyordu. Fas 1784'de Tanca açıklarında bir Amerikan gemisine el

¹³Ibid., s.394.

¹⁴Bryson, op.cit., s.2.

¹⁵Erol, loc.cit., s.690-691.

koyarak, Kongre'nin antlaşma yapma sürecini hızlandırmasını istedi. Zira, diğer üç Mağrib ülkesinden farklı olarak Fas'ta korsanlık çok fazla gelişmemişti. Yabancı ticaret gemilerine saldırarak ganimet etmek yerine onları yıllık vergiye bağlamak eğilimi vardı. Amerikan gemilerini de böyle vergiye bağlamak istiyorlardı.¹⁶

Öte yandan Kongre'nin antlaşmalar yapmak üzere görevlendirdiği üçlü heyet Cezayir dayısıyla bir anlaşmaya varamamış ve esir Amerikalıları kurtaramamıştı. Heyet bunun üzerine, antlaşma imzalamaya önce en kolay anlaşılabilir ülke olan Fas'tan başlamasının daha uygun olacağı düşüncesiyle 11 Ekim 1785'de Thomas Barclay adında bir diplomatı Fas Sultanı ile görüşüp bir dostluk ve ticaret antlaşması yapması hususunda yetkilendirdi. Barclay uzun süren müzakerelerden sonra, Fas'taki İspanyol konsolosunun da yardımlarıyla 23 Haziran 1786 (25 Şaban 1200) günü Marakeş'te iki antlaşma imzalanmasını sağladı. Bunlar 25 maddelik dostluk ve ticaret antlaşmasıyla tek maddeden oluşan gemilerin karşılaştıklarında birbirlerini selamlama biçimlerine ilişkin antlaşmaydı. Her iki antlaşma da Arapça hazırlandı. Bilahare Barclay, bir İspanyol yardımıyla bu metni İngilizceye çevirerek onaylanması için adı geçen üçlü heyete yolladı.¹⁷

Dostluk ve Ticaret Antlaşması'nın önemli maddelerinde, devletlerin bir diğerinin savaşmakta olduğu devletle ittifak yapmaması (madde 2); devletlerin bir üçüncü devletle savaşırken birbirlerinin vatandaşlarını ya da gemilerini ele geçirmeleri halinde bunları iade etmesi (madde 3); denizde karşılaşmaları halinde birbirlerinin gemilerinin geçişine izin vermeleri (madde 4); bir Faslı'nın esir alıp Fas'a getirdiği Amerikalılar'ın serbest bırakılması (madde 6); kaza yaparak Fas limanlarından birine yanaşan Amerikan gemisinin tamir olduktan sonra gitmesine izin verilmesi (madde 7); tarafların gemilerinin Hıristiyan bir devletin gemilerinin saldırısına uğraması halinde, tarafların birbirlerinin gemilerini mümkün olduğunca korumaları (madde 10); Amerika ile Fas arasındaki ticaretin aynı İspanya ile Fas arasında olduğu gibi en ziyade müsaadeye mazhar millet ilkesi çerçevesinde yapılması (madde 14); tarafların birbirleriyle savaşmaları durumunda ele geçirilen kişilerin köle muamelesi görmemesi ve savaş esiri statüsüne sokularak, karşı tarafın esirleriyle birebir değiş tokuş edilmesi, eğer taraflardan birisinin takas edilecek adamı kalmazsa bu kez kişi başı 100 Meksika doları ödenmesiyle iadenin sağlanması (madde 16); tarafların tacirlerinin birbirlerinin limanlarında, kendi istekleri haricinde mal almaya zorlanmamaları (madde 17); A.B.D. tabiyetinde bulunan iki kişi arasında bir ihtilaf vuku bulduğunda, bu davaya Fas'taki Amerikan konsolosunun bakması ve kendisine her türlü kolluk yardımının yapılması (madde 20); eğer bir Faslı ile bir Amerikalı arasında öldürme ya da yaralama hadisesi vuku bulursa, bu durumda fiilin gerçekleştiği ülke kanunlarının geçerli olması ve davaya Konsolosun da katılabilmesi (madde 21); vasiyet bırakmadan Fas'ta ölen bir Amerikan vatandaşının mallarının Amerikan konsolosuna verilmesi (madde 22); antlaşmanın elli yıl geçerli olması (madde 25) hususları düzenlenmiştir.¹⁸

¹⁶Samuel Flagg Bemis, *A Diplomatic History of the United States*, New York, Henry Holt and Company, 1946, s.66.

¹⁷Hunter Miller, *Treaties and Other International Acts of the United States of America*, Vol: I, Washington D.C., 1931, s.212-219.

¹⁸Idem.

Görüldüğü gibi, Amerika ile Fas arasında yapılan antlaşma vergilendirmeye ilişkin hükümler içermemekte, bilakis Amerika, lehine bazı kapitüler haklar sağlamaktadır. Bu nedenlerle, antlaşmanın Fas Sultanı Muhammed bin Abdullah tarafından onaylanması gecikmiştir. Zira sultan geleneklere uygun olarak kendisine bazı hediyeler sunulmadıkça böyle bir antlaşmanın yürürlüğe sokulmasına yanaşmamaktadır. Ancak, Nisan 1790'da Muhammed bin Abdullah'ın ölmesiyle Fas tahtı üzerinde bir veraset kavgası çıkmış, bu mücadele sonrasında tahta geçen Muley Süleyman da, kendisini çok güçlü hissetmediğinden, 19 Ağustos 1795'de söz konusu antlaşmayı imzalayıp yürürlüğe sokmuştur.¹⁹

İleriki yıllarda ise, tıpkı babası gibi Muley Süleyman da Amerikalılardan vergi alma isteğiyle antlaşmayı tek taraflı olarak iptal etmiş ve Amerikan gemilerine saldırmaya başlamıştır. 1803 yılında, aşağıda ele alınacak olan Trablusgarp savaşlarına katılmak üzere Akdenizde bulunan Amerikan savaş gemilerinin baskısıyla, Muley Süleyman aldığı esirleri bırakmayı ve 1786 antlaşmasını tekrar yürürlüğe sokmayı kabul etmiştir. O yıldan sonra da iki ülke arasında kayda değer bir çatışma yaşanmamıştır.²⁰

Fas ile kolay şartlarda antlaşma yapan A.B.D., aynı kolaylığı Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'la ilişkilerinde bulamamıştır.

C) A.B.D.-Cezayir İlişkileri

Cezayir'in 1785'de ele geçirdiği esirleri iade etmek için istediği para A.B.D. tarafından ödenememişti. A.B.D. bir müddet daha çeşitli nedenlerle bu konuda hareketsiz kaldı. Bu nedenlerin en önde geleni, bazı devletlere ağır borçları olan A.B.D.'nin para sıkıntısı çekmekte olmasıydı. Ayrıca, esirler kurtarılıp, barış yapılırsa bile bunun herhangi bir bahane ile bozulacağından endişe ediliyordu. Öte yandan Fransız İhtilali'nin patlak vermesi dikkatlerin Akdeniz'den Fransa'ya kaymasına yol açmıştı. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, A.B.D.'nin Paris Büyükelçisi Thomas Jefferson, Cezayir ve diğer Mağrib ülkeleri elindeki Amerikalı esirlerin kurtarılabilmesi için bazı girişimlerde bulunuyordu. Jefferson'un bu girişimlerinden birisi, Akdeniz'de korsanlık faaliyetlerinden zarar gören devletlerin eşit kuvvetler vererek katılacağı bir ortak güvenlik gücü oluşturulması ve bununla Mağrib ülkelerine gözdağı verilmesiydi. Ancak Jefferson'un bu planı küçük devletler tarafından kabul görse de Fransa, İngiltere ve İspanya buna karşı çıkmışlardır.²¹

Amerikan Kongresi 1790'da Başkan George Washington'a, esirlerin kurtarılması için gerekli girişimlerin yapılması konusunda yetki verdi. Ancak, bu konuda hemen bir girişim başlatılmadı. Bu arada, 1791'de Cezayir dayısı Mehmed Paşa ölmüş yerine yeğeni ve hazinedarı Hasan Dayı geçmişti. Hasan Dayı'nın ılımlı tutumu, Amerikalıların bir antlaşma yapılabilmesi konusunda ümitlendirdi. Ancak, dayının esirler için istediği miktarın fazlalığı, yine sorun oldu.²²

¹⁹Ibid., s. 227.

²⁰Bryson, op. cit., s. 7.

²¹Erol, loc. cit., s. 694.

²²Ibid., s. 697.

Portekiz'in 1792 yılında bir vergi anlaşmazlığı nedeniyle Cebelitarık boğazını Cezayir gemilerine kapatmasıyla, Amerikan gemileri Atlas Okyanusu'nda Cezayir gemilerinin saldırması ihtimalinden kurtularak, Fransa'ya mal taşımaya artırdı. Ancak, Fransa ile savaş halinde olan İngiltere, hiçbir yerden Fransa'ya erzak gelmesini istemediğinden, Eylül 1793'de Portekiz ile Cezayir'in aralarındaki ihtilafı halletmelerini sağlamış ve Cezayir korsanlarının Amerikan gemilerini vurmalarını teşvik etmiştir. Bunu takiben, Ekim 1793'de sekiz Cezayir savaş gemisi Cebelitarık Boğazı'nın geçerek okyanusa açılmış ve Amerikan ticaret gemilerinin peşine düşmüştür. Kısa süre içinde **Hope, Minevra, Prudent, Thomas, George, Polly, The Olive Branch, Jane, Jay, Dispatch** isimli gemiler Cezayir korsanları tarafından ele geçirilmiş, esir alınan 105 Amerikalıyla birlikte Cezayir limanına çekilmişti.²³

Bu olay Amerikan kamuoyunda büyük bir yankı buldu. Pek çok Amerikalı siyasetçi, Cezayirli'lerin Amerikan ticaretine verdiği zararın ancak kuvvet kullanımıyla sona erdirilebileceğine inanıyordu. Amerikalılara göre, Cezayir'i Amerikan gemilerine saldırıya yönelten İngiltere'ydi. Benjamin Franklin bir konuşmasında, "Eğer Cezayir diye bir ülke var olmasaydı, İngilizler onu yararddı" diyerek bu konudaki inancını dile getirmişti. Cezayir'den olumsuz haberler geldikçe, Akdeniz'deki ticaret varlığının devam ettirebilmesi için bir donanma kurulması yolunda kamuoyu baskısı, Kongre'nin üzerinde artarak hissedilmeye başladı.²⁴

Aslında, Amerikalıların 1775'de oluşturmaya başladıkları ve bağımsızlık savaşı sırasında İngilizlere karşı başarıyla kullandıkları küçük bir donanmaları vardı. Ancak, bağımsızlık kazanıldıktan sonra, donanma yerine kara gücüne önem verilmişti. Hatta donanma o kadar ihmal edildi ki, 1778'de mali darboğazdan çıkabilmek için pek çok kamu malının yanında donanmaya ait tüm gemiler de satıldı. O dönemde, bir donanmaya ancak deniz ticaret filosunun korunması amacıyla ihtiyaç duyulabileceği, halbuki başlıca ticaret yapılan ülkeler olan Fransa, İspanya ve İngiltere ile çıkan ihlâfların kuvvet kullanılmadan, diplomatik yollarla çözülebildiği, dolayısıyla bir donanma oluşturulmasının gereksiz masrafa yol açacağı savunulmaktaydı.²⁵

Ancak yukarıda değinilen gelişmeler yaşandıkça, donanmaya olan ihtiyacı dile getirenlerin sayısı artmaya başladı. Bu kişilerin başında 1785-1789 yılları arasında Paris Büyükelçiliği yapan Thomas Jefferson geliyordu, Jefferson'a göre, "eğer Amerikan gemileri aracılığıyla dünyanın çeşitli bölgeleriyle yapılan ticaret devam ettirilmek isteniyorsa, mutlaka bir deniz gücü oluşturulmalıydı". Jefferson'un bu sözlerine John Adams karşı çıkıyor ve pahalı bir donanma kurmaktansa, barışın saun alınmasını, yani Kuzey Afrika ülkelerinin istedikleri vergilerin ödenmesini istiyordu. Korsan saldırıları arttıkça, Adams gibi düşünenlerin sayısı azaldı. 1789'da yapılan Anayasa görüşmeleri sırasında Alexander Hamilton'un başını çektiği bir Federalist grup, ticareti güvence altına almaya yetecek kadar bir donanmanın oluşturulmasını şiddetle savundular.²⁶

²³Ibid., s. 698-700.

²⁴Barbour, op.cit., s.41.

²⁵"A History of the United States Navy" .
<http://www.history.navy.mil/history/history2.html>, s.2.

²⁶Ibid., s. 3.

1793'de 10 Amerikan ticaret gemisinin Cezayirlilerce ele geçirilmesinden hemen sonra A.B.D.'nde meydana gelen kamuoyu baskısıyla Kongre 27 Mart 1794'de altı gemiden müteşekkil bir donanma oluşturulması için Başkan'a yetki verdi. Kısa süre içinde, 44 toplu **Constitution, United States, President**, ve 36 toplu **Congress, Constellation, Chesapeake** savaş gemileri inşa edilip Akdeniz'e yollandı.²⁷

O zamana kadar, Amerika ile bir antlaşma imzalamak konusunda kararsız davranan Cezayir Dayısı Hasan Paşa, Amerikan savaş gemilerinin Akdeniz'e girmeleri ve Fransa'nın iki ülke arasında arabuluculuğuyla Amerikalılarla bir dostluk ve ticaret antlaşması yapmayı ve esirlerin durumunu bir kez daha görüşmeyi kabul etti. Antlaşma müzakerelerini Amerikan tarafı adına Büyükelçi sıfatını taşıyan **Joseph Donaldson** yürütmekteydi.²⁸ Ayrıca, evvelce Cezayirliler tarafından esir alınan ve Cezayir'de bulunduğu yıllarda Türkçe ve Arapça öğrenen **James Leander Catchcart** da tercüme konusunda Donaldson'a yardımcı olmaktadır.²⁹

Fas ile yapılan antlaşmadan farklı olarak, A.B.D. Cezayir'e esirlerin fidyesi olarak 2 milyon 274 bin Meksika doları ödemeye ve her yıl 12 bin Cezayir altını (21,600 Amerikan doları) tutarında nakit ya da çeşitli mühimmatı vergi olarak vermeyi kabul ediyordu. Cezayirliler aslında nakit para yerine, barut, kurşun, demir top, bomba taşı, top taşı, gemi direği, seren, yelken bezi, katran, zift, lata gibi mühimmatı tercih etmekteydiler. Bunu da antlaşmanın dibacesinde açıkça yazmışlardı.³⁰

5 Eylül 1795 (20 Sefer 1210)'da³¹ Cezayir şehrinde Türkçe olarak imzalanan A.B.D.-Cezayir Barış ve Dostluk Antlaşması, 22 maddeden oluşmaktadır. Antlaşmanın önemli maddelerinde, Amerikalıların Cezayir'e serbestçe mal getirebilmeleri ve İngiltere, Hollanda ve İsveç tacirlerinden alındığı gibi Amerikan tacirlerinden de %5 gümrük vergisi alınması (madde 2); denizde karşılaşan iki taraf gemilerinin birbirlerine saldırmaması (madde 3); Amerikan gemilerinde bulunanların hiçbir şekilde gemilerinden çıkarılıp alı konmaması (madde 5); kaza geçiren Amerikan gemilerinin yağmalanmaması (madde 6); Amerika ile savaş halinde bulunan devletlerle ittifak kurulup Amerikan gemilerine saldırılmaması (madde 7); Tunus ve Trablus'un ele geçirdiği Amerikan gemilerinin Cezayir limanlarında satılmasına izin verilememesi (madde 9); Cezayir'den kaçarak

²⁷Ibid., s. 4.

²⁸Mine Erol, makalesinde Amerikan temsilcisinin **Joel Barlow** olduğunu ifade etmekteyse de (s. 700), antlaşmanın İngilizce metninde (Bkz. Hunter Miller, **The Treaties and the Other International Acts of the United States of America**, Washington D.C., 1934, s.303-304) Amerika adına müzakerelere katılan kişinin **Joseph Donaldson** olduğu açıkça ifade edilmektedir. **Joel Barlow** ise 1796'da Cezayir Genel Konsolosu olduğu yıllarda bu antlaşmanın Cezayir dayısı tarafından yürürlüğe sokulması görüşmelerine iştirak edecektir.

²⁹Miller, *op. cit.*, s. 312.

³⁰Erol, *loc. cit.*, s. 702.

³¹Hunter Miller'in kitabında antlaşmanın hicri tarihi için 21 Sefer 1210 günü verilmekle birlikte (sayfa 272), miladi 5 Eylül 1795'in hicri karşılığı 20 Sefer 1210'dur. Lâkin, antlaşmanın orijinal Türkçe metninde de, her maddeden sonra atılan tarihte "Tahriren fi 21 Sefer Sene 1210" ibaresi yer almaktadır. Bu tarih karışıklığının neden kaynaklandığı anlaşılmamaktadır.

Amerikan gemilerine sığınan kaçakların Cezayir'e iade edilmesi (madde 11); vasiyet ve varis bırakmadan Cezayir'de ölen Amerikalıların mallarının Amerikan konsolosuna verilmesi (madde 13); bir Amerikalı ile bir müslüman ya da Cezayir'e tabi kişiler arasında çıkacak ihtilafların Dayının huzurunda kurulacak bir mahkemeye halledilmesi (madde 15); Amerikalılar ile müslümanlar arasında vuku bulacak yaralama ve öldürme olaylarında, olayın meydana geldiği yerin kanunlarının uygulanması (madde 16); Amerikan konsolosunun barış ve savaş zamanlarında dilediği gibi Cezayir'e girip çıkmasına izin verilmesi (madde 18) gibi hususlar düzenlenmiştir.³²

Antlaşmanın dibaçе kısmında yer alan, vergilerin gecikmesi üzerine, zaten A.B.D. ile isteksizce anlaşılan Dayı Hasan Paşa 1797 başında antlaşma hükümlerine göre verilmesi gereken malzemenin bir ay içinde kendisine verilmemesi halinde antlaşmayı tanımayıp savaşa gireceğini Cezayir'deki Amerikan konsolosu Joel Barlow'a bildirdi. Bu tepki karşısında telaşa düşen Amerikalılar süreyi altı aya çıkartması karşılığında Dayıya Amerikan yapımı bir savaş gemisi hediye edeceklerini bildirdiler. Ardından Hasan Paşa, kendisine hediye edilecek geminin yanısıra beş geminin daha Cezayir için Amerika'da inşa edilmesini istedi. Bu talebi de Amerikan Kongresi tarafından kabul gördü.³³

1798'de 36 toplu *Crescent*, 22 toplu *Hasan Paşa*, 20 toplu *Skjöldebrand*, 1799 yılında da 18 toplu *Leyla Ayşe* ve 10 toplu *Hamdullah* gemileri Cezayir'e teslim edildi. Böylece Cezayir donanması eskisinden daha güçlü bir duruma erişmiş oldu.³⁴

Amerikalılar söz verdikleri hediyeleri zamanında ulaştırıyor ve vergilerini de geciktirmeden ödüyordular. Bu durum Cezayir ile ilişkilerde bir yumuşamayı da beraberinde getirmişti. Ancak, bu olumlu hava çok uzun sürmedi. Eylül 1800'de yıllık Amerika'nın yıllık vergisini taşıyan *William Bainbridge* komutasındaki *George Washington* gemisi Cezayir'e geldi. Cezayir Dayısı *Mustafa Paşa*, bu geminin kendisinin Osmanlı Sultanı'na göndermek istediği hediyeleri ve elçiyi İstanbul'a taşımamasını istedi. Gemi kaptanı *Bainbridge* ve Cezayir'deki Amerikan konsolosu *Richard O'Brien* önce bu isteğe karşı çıktılarsa da, Dayının ısrarı karşısında Ekim 1800'de İstanbul'a doğru harekete geçmeye mecbur oldular. Üstelik gemilerine Cezayir bayrağı çekilmişti. 20 Mayıs 1801'de bu olayı haber alan A.B.D. Başkanı *Jefferson* güçlü bir savaş filosunun Akdeniz'e gönderilmesi emrini verdi.³⁵ Bu emri vermeden bir kaç gün önce, *Trablus Dayısı Karamanlı Yusuf Paşa* Amerika'ya savaş ilan etmişti. 1801-1815 dönemindeki gelişmelere bir sonraki bölümde değinilecektir.

Ç) A.B.D.-Trablusgarp İlişkileri

A.B.D. Kongresi tarafından Kuzey Afrika ülkeleriyle antlaşmalar yapmak üzere görevlendirilen üçlü heyet, Fas ve Cezayir'den sonra Trablusgarp ile de bir dostluk antlaşması yapmak isteğindediydi. Ancak, *Trablus Dayısı Karamanlı Yusuf Paşa*, böyle bir

³²Miller, op. cit., s. 276-298.

³³Erol, op. cit., s. 713.

³⁴Anderson, op. cit., s. 396.

³⁵Earl Martin, *History of the United States 1492-1865*, Boston, Ginn and Company, 1934, s.352.

antlaşma yapılabilmesi için yılda 30 bin dolar vergi istemekteydi. Üçlü heyetten John Adams bu parayı verme isteğindeydi. Ancak, Thomas Jefferson bu isteğe karşı çıkıyordu. Öte yandan A.B.D. Dışişleri Bakanı John Jay de mali bakımdan çok sıkışık oldukları bir dönemde böyle yüklü bir ödeme altına girmek istememekteydi.³⁶

Yusuf Paşa, Cezayir dayısının 1795'de Amerika ile bir antlaşma yapmayı kabul etmesinden sonra ağır mali şartlarını hafifleterek Amerikan temsilcileriyle görüşme masasından oturmaya kabul etti. Amerikalı Richard O'Brien ve Joseph Donaldson'un Dayı ile yaptığı görüşmelerde iki ülke arasında bir barış ve dostluk antlaşması yapılması konusunda görüş birliğine varıldı. Söz konusu antlaşma 4 Kasım 1796 (3 Cemaziyelevvel 1211)'da Cezayir Dayısı Hasan Paşa'nın garantörlüğünde Trablus'ta imzalandı. Antlaşmanın imzalanması ve dört Amerikalı esirin serbest bırakılması karşılığında, A.B.D. 40 bin İspanyol Doları, 13 adet altın ve gümüş saat, beş adet elmas, safir gibi değerli taşlarla süslü yüzük, değerli kumaşlardan mamül elbise ve kaftanlar verildi. Ayrıca, Trablus'a konsolos olarak tayin edilen James Leander Catchcart'ın şehre gelişinde, Yusuf Paşa'ya 12 bin İspanyol doları ile zift, çam, meşe, yelken bezi, çapa demiri gibi gemi malzemeleri getirmesi kararlaştırıldı.³⁷

Orijinali Arapça olan 12 maddelik antlaşmanın önemli maddelerinde, Trablusgarp'ın bundan böyle Amerikan gemilerine el koymayacağı (madde 2); Trablusgarp'ın bir başka devletle savaşırken ele geçirdiği Amerikalıları serbest bırakması (madde 3.); Trablusgarp ve A.B.D.'nin karşılıklı olarak birbirlerinin gemilerine geçiş belgeleri vermeleri (madde 4); tarafların gemilerinin birbirlerinin limanlarından istediklerini, uygun fiyattan alabilmesi ve kaza geçiren gemilere istediği yardımın verilmesi (madde 6); Trablusgarp sahilleri açıklarında bulunan bir Amerikan gemisine bir Hıristiyan gemisi tarafından saldırıda bulunulursa, Müslümanların Trablus şehri burçlarından yapacakları top atışlarıyla Amerikalılara yardım etmesi (madde 8); Amerikan tüccarlarının Trablusgarp topraklarında istedikleri gibi ticaret yapabilmeleri ve Amerika'nın istediği yerlerde bağımsızlığa sahip konsoloslar görevlendirebileceği (madde 9); antlaşmaya garantörlük yapan Cezayir Dayısı Hasan Paşa'ya verilen hediyelerin bir defaya mahsus olduğu ve vergi gibi her yıl yenilenmeyeceği (madde 10); tarafların tebalarının birbirlerinin ülkelerini ziyaret etmeleri halinde bunlara iyi davranılacağı (madde 11); iki ülke arasında bir ihtilaf vuku bulduğunda Trablusgarp Dayısının ve Amerikan konsolosunun, Cezayir Dayısı Hasan Paşa'nın hakemliğini ve verdiği kararı uygulamayı kabul edeceği (madde 12) şeklinde düzenlemeler yer verilmiştir.³⁸

Antlaşma bu şekilde imzalandıktan sonra, antlaşma metni Richard O'Brien tarafından Cezayir'e götürülmüş, orada Cezayir Dayısı Hasan Paşa 3 Ocak 1797'de antlaşmayı kabul ettiğini belirterek metnin altına mühürlemiştir. Burada ayrıca Amerika'nın Cezayir konsolosu Joel Barlow da antlaşmayı imzalamıştır.³⁹

Antlaşmada dikkati çeken bir husus Fas ve Cezayir antlaşmalarından farklı olarak yargılamaya ilişkin hükümlerin olmamasıdır. Amerikalılar arasında ve bir Amerikalı ile

³⁶Bemis, *op. cit.*, s. 68.

³⁷Miller, *op. cit.*, s. 349, s. 367.

³⁸*Ibid.*, s. 368-372.

³⁹*Ibid.*, s. 378.

bir Trablusgarplı arasında vuku bulabilecek ihtilafların ve çatışmaların nasıl halledileceği belirtilmemiştir. Antlaşmada sadece A.B.D. ile Trablusgarp arasında meydana gelebilecek anlaşmazlık durumlarında Cezayir Dayısının hakem olacağı konusu düzenlenmektedir.

Bir diğer önemli konu da Amerika'nın bu antlaşmayla Trablusgarp'a yıllık vergi vermesinin sona ermesidir. Bundan böyle Amerikan gemileri Trablusgarp korsanlarının saldırısına uğrama korkusundan azade olarak ticaret mallarını taşıyabilecek, A.B.D. bu ayrıcalık için Trablusgarp'a vergi vermeyecektir. Ancak, ekonomisi büyük oranda Akdeniz'de yapılan korsanlık faaliyetleriyle ele geçirilen ganimetlere ve bölgede ticaret gemisi bulunduran devletlerden alınan vergilere dayanan Trablusgarp bu düzenlemeyi uzun süre kabul edemeyecektir. 1801 yılında Karamanlı Yusuf Paşa, yıllık vergi vermesini istediği A.B.D.'ne karşı savaş ilan etti. Bu hareket, Amerikan tarihinde Trablusgarp Savaşları olarak isimlendirilen bir dizi mücadelenin başlamasına yol açmıştır. Bu konu 1801-1815 dönemi gelişmeleri ele alınırken incelenecektir.

D) A.B.D.-Tunus İlişkileri

Trablusgarp'ın A.B.D ile antlaşma yapmasından sonra, A.B.D.'nin antlaşma yapmadığı Mağrib ülkesi olarak Tunus kalmıştı. Tunus Ocağı'nın yöneticisi **Hamuda Paşa** öncelikle, ağabeyleri hükmünde olan Cezayirli Hasan Paşa ve Trablusgarplı Yusuf Paşa'nın Amerikalılarla anlaşmasını beklemişti. Bu gerçekleşince, Hamuda Paşa'nın bir antlaşma yapması için engel kalmadı.

İki ülke arasındaki Barış ve Dostluk Antlaşması, 28 Ağustos 1797 (5 Rebiülevvel 1212) tarihinde, Amerika'nın Madrid Büyükelçisi **David Humphreys**'in görevlendirdiği maslahatgüzar **Joseph Etienne Femin** ile Tunus Dayısı **Hamuda Paşa**, **Yeniçeri Ağası İbrahim Dayı** ve **Divan Başkanı Süleyman Ağa** tarafından imzalandı. Orijinali Türkçe olan antlaşma 23 maddeden oluşuyordu.⁴⁰

Antlaşmanın önemli maddelerinde, iki ülke arasında barış olacağı (madde 1); tarafların savaş gemilerince ele geçirilen gemilerde bulunan iki ülke tebalarının serbest bırakılması (madde 2); tarafların birbirlerinin gemilerine kolay seyahat edebilmeleri için geçiş belgesi vermesi (madde 4); tarafların, ticaret gemilerine eşlik eden savaş gemilerinin hiçbir surette aranmaması (madde 5); Amerikan ya da Tunus savaş gemilerine sığınan köle ve esirlerin özgürlüklerine kavuşmuş addedilmesi, ticaret gemilerine sığınanların ise iade edilmesi veya fidye ödenmesi (madde 6); taraflara ait gemilerin birbirlerinin limanlarına girmesi ve her türlü ticareti yapabilmesi için gerekli kolaylıkların sağlanması, tamire ihtiyacı olan gemilerin hiçbir gümrük ödemedi mallarını boşaltıp tekrar yükleyebilmesi (madde 8); kaza geçiren gemilere yardım edilmesi (madde 9); taraflardan birinin gemilerinin, diğerinin sularında bulunduğu sırada bir düşmanın saldırısına uğraması durumunda, bu geminin mümkün olduğunca savunulması (madde 10); birbirlerinin savaş gemilerinin nasıl selamlanacağı (madde 11); iki ülkenin birbirlerinin tacirlerine, diğer ülkelerin tacirlerine davrandıkları gibi davranmaları, limanların kapatılması hali hariç hiçbir ticaret gemisinin alıkonmaması, tarafların tebalarının buldukları yerin hükümdarının koruyuculuğu ve yargılama yetkisi altında bulunması ve başka hiç kimsenin bunlara müdahale etmemesi (madde 12); Amerikan gemilerinin mürettebatı arasında Tunus'un düşmanı olan bir ülkenin tabiyetini taşıyan kişilerin sayısının toplam

⁴⁰Miller, op. cit., s. 386-414.

mürettebat sayısının üçte birini geçmesi durumunda, fazla olanların Tunus makamlarınca esir alınabilmesi (madde 13); tarafların tacirlerinin birbirlerinin ülkelerinde ödeyecekleri gümrük vergisi oranlarının birbirine eşit olması, ancak bir Amerikalı tacirin Amerikan ticaret gemileri haricinde bir gemiyle Tunus'a mal getirmesi, ya da Amerikan tabiyetinde olmayan bir tacirin Amerikan gemisiyle Tunus'a mal taşınması durumunda bunların %6 gümrük vergisi ödemeleri (madde 14); tarafların birbirlerinin ülkelerinde uygun gördükleri yerlerde konsolosluklar açabilmeleri ve buralara atanan konsolosların hükümetin koruması altında bulunup, şahsi eşyalarını gümrük ödmeden getirebilmeleri (madde 17); taraflardan birinin tabiyetini taşıyan bir kimsenin, diğerinin ülkesinde vasiyetname ve varis bırakmadan ölmesi durumunda, mallarının konsoloslara ya da konsolos bulunmuyorsa, bulunduğu yerin güvenilir bir kişisine emanet edilmesi (madde 19); taraflardan birinin tabiyetini taşıyan iki kişinin arasında vuku bulacak anlaşmazlıklarda o ülke konsolosunun tek yetkili olması ve kendisine istediği kolluk yardımının hükümetçe yapılması (madde 20); taraflardan birinin tabiyetinde bulunan bir kişinin diğerinin tabiyetinde bulunan bir kişiyi yaralaması veya öldürmesi halinde yargılamanın ve cezalandırmanın, suçun işlendiği yerin hukuk kurallarına göre yapılması, mahkemede konsolosun hazır bulunması, suçlunun kaçması halinde konsolosa hiçbir sorumluluk yüklenmemesi (madde 21); taraflar arasında savaş çıkması halinde, iki ülke tebalarının birbirlerinin ülkelerinden ayrılmalarna izin verilmesi (madde 23) hususları düzenlendi.⁴¹

Bu düzenlemeleri içeren antlaşma metni Amerikan Senatosuna onaylanmak üzere getirildiğinde Senato üyeleri üç maddenin değiştirilmesini istediler. Bunlar 11., 12., ve 14. maddelerdi. Senato'nun antlaşmayı bu üç maddeyi çıkararak onaylaması üzerine, James Leander Catchcart ve David Eaton'dan oluşan bir Amerikan heyeti bir kez daha görüşmeler yapmak üzere 1799 Mart'ında Tunus'a geldiler. Bu görüşmelerde sadece Amerikan Senatosu'nun değiştirilmesini istediği maddeler üzerinde pazarlık yapıldı. Sonuçta üç maddenin değiştirilerek antlaşmaya alınması benimsendi. Buna göre 11. maddeyle düzenlenen savaş gemilerinin limanlara girişlerinde selamlanması, eski metinde konsolosun inisiyatifine bırakılırken bu kez mecburi tutuluyor, 12. maddeyle düzenlenen 'tacirlerin buldukları yerin hükümdarının koruyuculuğunda ve yargılama yetkisi altında bulunduğu' cümlesinden 'yargılama yetkisi' ibaresi çıkarılıyor ve son olarak 14. maddeyle düzenlenen gümrük tarifelerinde, Amerikan gemisiyle Tunus'a gelen Amerikalıların %3 vergi ödeyeceği kabul ediliyordu.⁴²

Söz konusu antlaşma yaklaşık 27 yıl yürürlükte kaldıktan sonra 1824'te bir kez daha değiştirilecektir.

III- Amerikan-Mağrib İlişkilerinde İkinci Dönem (1801-1824)

A-Trablusgarp Savaşı (1801-1805)

1796 antlaşmasıyla Amerika'nın Trablusgarp'a yıllık vergi vermesi uygulamasının sona erdiğinden, ekonomisi kötüye giden Trablusgarp Dayısı Yusuf Paşa'nın ise bu antlaşmaya rağmen A.B.D.'nden vergi almak istediğinden ve istekleri karşılanmayınca da 1801'de A.B.D.'ne savaş ilan ettiğinden yukarıda bahsedilmişti. 1796 antlaşmasından sonra yaşanan gerginlik sırasında Cezayir Dayısı Mustafa Paşa'nın Trablusgarp ile

⁴¹Idem.

⁴²Ibid., s. 424.

A.B.D. arasında arabuluculuk yapmak istemesi dikkat çekicidir. Ancak Yusuf Paşa, 1796 antlaşmasıyla aldatıldığını düşünüyor ve istediği miktarda vergiyi almadıkça ilişkilerin normale dönmesinin mümkün olamayacağı fikirini taşıyordu. Nitekim Mustafa Paşa'ya 1800 ortalarında yazdığı bir mektupta bu görüşlerini ortaya koymaktaydı:

"... Amerikalılar dahi isyan sureti göstererek geçenlerde konsoloslarına verdiğim cevab-ı kat'i veçhile, kariben anları dahi tarumar etmeye amadeyim. Kuvve-i bahriyemizle kaffe-i millet kadir ve haysiyetimizi anlayıp yalnız Amerikalılar kaldı. Bu defa anlara dahi hadlerini bildirmek boynumun borcu olsun... Beyana hacet olmadığı veçhile peder-i âlileri merhum Hasan Paşa zamanında Amerikalılar Flemenk konsolosu vasıtasıyla 250.000 frank vermişlerse de razı olmadığuma binaen, muahharen müşarünileyh pederiniz ibramıyla müsaade eyledim. Halbuki elyevm bir para vermeyip taallul etmektedirler. Amerikalıların asıl iltica ve istinad ettikleri İngiltere olup, bu vasıtayla akd-i sulha bast-ı kalıçe-i rica eyleyecekleri melhuz ise de, İngilizleri bu babda asla tanımam..."⁴³

Yusuf Paşa'nın emriyle 14 Mayıs 1801'de geleneklere uygun olarak, Amerikan Konsolosluğu'nun bayrak direği yerinden sökülerek, bu devlete savaş ilan edildiği bildirildi.⁴⁴ Bunun üzerine A.B.D. yönetimi Komodor Richard Dale yönetiminde, 44 toplu **President**, 36 toplu **Philadephia**, 31 toplu **Essex** ve 12 toplu **Enterprize** gemilerinden oluşan bir filoyu Trablus açıklarına yolladı.⁴⁵

Trablusgarp donanmasının başında ise, ihtida edip Murat Reis adını alan İskoç asıllı Peter Lisle bulunuyordu. Trablusgarp savaş gemilerinin en önemlisi, 1796 antlaşmasından hemen önce Amerikalılardan ele geçirilerek Meshuda adı verilen 28 toplu Betsy'ydi. Sancak gemisi olarak kullanılan bu gemi dışındaki gemiler küçük çaplı ve Amerikan gemiliyle karşılaştırıldığında daha az savaş gücüne sahiptiler.⁴⁶

Dale komutasındaki Amerikan gemileri 1 Temmuz 1801'de Cebelitarık açıklarına vardılar. Burada, Akdeniz'e girmelerini engellemeye çalışan iki Trablusgarp gemisi ile küçük çaplı bir çarpışmaya giren Amerikan gemileri kayıp vermeden ilerleyerek 24 Temmuz'da Trablus limanı açıklarına demirlediler.⁴⁷

Amerikalı kaptan Dale, Danimarka konsolosu aracılığıyla Trablusgarp Dayısı Yusuf Paşa ile yaptığı görüşmelerde barışa ilişkin bir sonuca ulaşamayınca, Trablus limanını ablukaya aldı. Bu arada Teğmen Andrew Sterrett komutasındaki Enterprize savaş gemisi, 14 toplu ve 80 mürettebatı olan bir Trablusgarp gemisini batırdı. Bu saldırıda otuz Trablusgarp denizcisi hayatını kaybetti.⁴⁸

Bu kayıplardan sonra Yusuf Paşa bir antlaşma yapılması hususunda daha istekli görünmeyi başladı. Fakat Dale bir antlaşmanın müzakerelerini yapmak için

⁴³ Celal Tevfik Karasapan, *Libya, Trablus, Bingazi ve Fizan*, Ankara, Resimli Posta Matbaası, 1960, s.130.

⁴⁴ Bemis, *op. cit.*, s. 176.

⁴⁵ Bryson, *op. cit.*, s. 3.

⁴⁶ Anderson, *op. cit.*, s. 347.

⁴⁷ Bryson, *idem.*

⁴⁸ Anderson, *op. cit.*, s. 348.

yetkilendirilmediğinden, bu konuda yetkili birisi gelene kadar ablukayı sürdürdü. Bu sırada, Tunus'taki Amerikan konsolosu Willam Eaton, Dale'e Yusuf Paşa'yı tahtan indimeye yönelik bir plan önerdi. Plana göre, Trablusgarp tahtının gerçek sahibi olan ve Tunus'ta sürgünde bulunan Yusuf Paşa'nın ağabeyi Hamid Paşa'ya bağlı birliklerle Eaton, karadan Trablus'a yürüyecek, denizden yapılacak bombardımanın da yardımıyla Yusuf Paşa tahttan indirilerek Amerikalılara müteşekkir bir durumda olan Hamid Paşa tahta çıkarılacaktı. Eaton'un bu teklifi ablukayı sürdüren denizcilerden destek görmedi. Zira Eaton ile, Amerikalı komutanlar Bainbridge, Barron ve Murray arasında geçmişe dayanan bir gerginlik vardı.⁴⁹

Dale, bir antlaşma konusunda yetkili kılınmasını sağlayabilmek için 1802 Mart'ında A.B.D.'ne gitti. Ancak, Başkan Jefferson 1796 antlaşmasının şartlarını ihlal eden Yusuf Paşa'yla hemen anlaşmak yerine ezici bir galibiyetten sonra müzakere masasına oturmayı tercih ediyordu. Bu yüzden Komodor Richard V. Morris komutasındaki beş gemilik ek bir filoyu Akdeniz'e gönderdi. 1802 sonbaharında bu gemiler de Trablus ablukasına katıldılar. Morris'in yerini 1803 sonbaharında, beş yeni gemiyle gelen Komodor Edward Preble aldı ve ablukayı ağırlaştırdı.⁵⁰

Bu arada, 1801'de Trablusgarp ile ağır hükümler içeren bir antlaşma yapmak zorunda kalan İsveç de, 1802 Mart ayından itibaren, Komodor Tornquist yönetimindeki 40 toplu Fröja, Thetis, Camilla, 26 toplu Sprengporten ve 20 toplu Huseren adlı savaş gemileriyle Trablus ablukasına katıldı. Ancak, ablukanın vergi ödemekten daha pahalıya mal olduğunu düşünen İsveçliler 10 Ağustos'ta Trablusgarp'a yıllık vergilerini ödeyerek ablukadan çekildiler.⁵¹

1803 yılının Ekim ayında, abluka devam ederken, Bughas Aghraba adı verilen dar bir geçidi aşarken karaya oturan Philadephia gemisi Trablusgarp gemileri tarafından ele geçirilerek Trablus limanına çekildi. Yusuf Paşa esir aldığı 307 Amerikalı denizci için fide olarak 3 milyon dolar istiyordu. Ayrıca, Philadelphia gemisine de Trablusgarp bayrağı çekilmişti.⁵²

Amerikalı denizcilerin pazarlık unsuru olarak Yusuf Paşa'ya sağladığı avantajın azaltılması için Amerikalılar, Eaton tarafından evvelce önerilen planı uygulamaya koymaya karar verdiler. Yusuf Paşa, ağabeyi Hamid Paşa'ya 1802 Mart'ında Derne valiliğini teklif etmiş ancak, bu gerçekleştiğinde planı suya düşecek olan Eaton, Hamid Paşa'yı bir Amerikan gemisiyle Malta'ya götürüp orada Amerikalı komutan Murray ile görüştürmüştü. Murray'in onay vermemesiyle, Hamid Paşa 1802 Ağustos'unda Derne'ye gelerek valilik görevine başlamıştı. Fakat, 1803 yazında Hamid Paşa, Yusuf Paşa'ya karşı ayaklanan Araplara destek vermiş, isyan başarısız olunca da Mısır'a iltica etmek zorunda kalmıştı. Planının tekrar gündeme gelmesiyle Willam Eaton, Hamid Paşa ile görüşmek üzere 1803 Kasım'ında İskenderiye'ye gitmişti.⁵³

⁴⁹Bryson, op. cit., s. 4.

⁵⁰Ibid., s. 6.

⁵¹Anderson, op. cit., s. 400-401.

⁵²Abun Nasr, op. cit., s. 198.

⁵³Anderson, op. cit., s. 405, s. 422.

Hamid Paşa Eaton'un teklifini kabul etti. 8 Mart 1804'de Eaton ve Hamid Paşa, 400 Arap, 38 Rum ve 10 Amerikalıdan müteşekkil bir orduyla Derne'ye doğru harekete geçtiler. 26 Mart'ta Derne'ye ulaşan bu ordu, Nautilus ve Hornet adlı Amerikan savaş gemilerinin denizden verdiği destekle şehri kısa sürede ele geçirdi.⁵⁴

Bu arada, Trablus limanına demirli bulunan Philadelphia gemisi, 16 Şubat 1804'de Stephen Decatur komutasındaki Siren gemisinin saldırısıyla yakıldı. Böylece Amerikalılar bu geminin Trablusgarp donanmasınca kullanılmasını önlemiş oldular.⁵⁵

Bütün bu gelişmeler karşısında Yusuf Paşa Derne'nin boşaltılması ve esirler için 60 bin dolar fidye karşılığında Amerika ile barış antlaşması yapmayı kabul etti. Antlaşma 4 Haziran 1805 (6 Rebiülevvel 1220)'de Yusuf Paşa ile Amerika'nın Cezayir Konsolosu Tobias Lear arasında Trablus'ta imzalandı. Öte yandan, antlaşmanın imzalanmasından önce, Amerikalılar Derne'yi boşalttılar. Hamid Paşa ise, bir Amerikan gemisiyle Derne'den ayrılıp Sirakuza'ya gitti. Burada Amerikalıların bağladığı maaşla yaşamaya başladı. Hamid Paşa bilahare 1809'da Yusuf Paşa tarafından tekrar Derne valiliği görevine getirilmiştir.⁵⁶

Orijinal metinleri İngilizce ve Arapça olan 1805 antlaşması 20 maddeden oluşmaktaydı. Antlaşmanın önemli maddelerinde, iki ülkenin birbirlerine 'en ziyade müsaadeye mazhar millet statüsü tanınması (madde 1); Hamid Paşa'nın ve Amerikalıların Derne'yi tahliye etmesi (madde 3); birbirlerinin limanlarına gelen gemilerin ihtiyaçlarının pazar fiyatlarından karşılanması (madde 8); birbirlerinin karasularında seyreden gemilere her türlü yardımın yapılması (madde 9); tacirlere ve denizcilere güvenli bir ortam sağlanması, konsoloslara karşılıklı olarak ayrıcalıklar tanınması (madde 11); Trablus limanını ziyaret eden bir Amerikan savaş gemisinin 21 pare top atışıyla selamlanması ve geminin de aynı şekilde mukabele etmesi (madde 13); tarafların birbirlerinin vatandaşlarına her türlü dinî faaliyet ve törenlerinde serbestlik sağlaması, konsolosların tarafların ülkelerinde kara ve deniz yoluyla istedikleri yere gidebilmeleri (madde 14); iki taraf arasında savaş çıkması halinde birbirlerinin tebalarının ayrılmasına izin verilmesi (madde 15); savaşta ele geçirilen kişilerin köleleştirilmemesi ve savaş esir muamelesi görerek, yeri geldiğinde birebir değiş-tokuş edilmeleri, değiş-tokuş edilecek kimse kalmaması halinde, her bir savaş esiri başına 500 İspanyol doları fidye ödenmesi (madde 16); Amerikalılar ve onların koruması altında bulunan kimselerin aralarında çıkacak ihtilaflarda konsolosun yetkili olması ve Amerikalılar ile Trablus'ta konsolosluğu bulunan bir diğer ülke vatandaşı arasında çıkabilecek ihtilafların da bu konsolosların görüşmeleri yoluyla halledilmesi (madde 18); Amerikalılarla Trabluslular arasında bir yaralama ya da öldürme hadisesi gerçekleştiğinde, suçun işlendiği yerin mahkemesi ve kanunlarının geçerli olması (madde 19) konuları düzenlenmiştir.⁵⁷

Bu antlaşmayla Amerika ile Trablusgarp arasındaki gerginliğe son verilmiş oldu. 1807 yazında Amerikan donanması Akdeniz'den çekildi.⁵⁸ Ancak, Cezayir ile yaşanacak

⁵⁴ Martin, *op. cit.*, s. 353-354.

⁵⁵ Bryson, *op. cit.*, s. 7.

⁵⁶ Anderson, *op. cit.*, s. 406.

⁵⁷ Miller, *op. cit.*, s. 529-535.

⁵⁸ Bemis, *op. cit.*, s. 178.

olaylar dolayısıyla Amerikan donanması 1815'de Akdeniz'e tekrar ve bu kez daha büyük bir kuvvetle gelecektir.

B) A.B.D.-Cezayir İlişkileri

Trablusgarp savaşı sırasında Cezayir Dayısı Mustafa Paşa, Amerikalılarla arasında açacak herhangi bir müdahalede bulunmamıştı. Amerikalılar da yıllık 12 bin Cezayir altını tutarındaki vergiyi, antlaşmada belirlendiği üzere malzeme olarak düzenli olarak ödemekteydiler. Ancak, 1802'de iki ülke arasında küçük bir gerginlik yaşandı: Mustafa Paşa, David O'Brien yerine James Leander Catchart'ın konsolos tayin edilmesine karşı çıktı. Çünkü Paşa'ya göre, Catchart gittiği yerlerde güçlük çıkaran ve savaşa sebebiyet veren bir karaktere sahipti. Hatta, bunun için Amerikan Başkanı Thomas Jefferson'a bir mektup yazdı. Bunun üzerine A.B.D. Catchart yerine Tobias Lear'ı konsolos tayin etmeye karar verdi. Bu arada, aynı yıl Amerikalılar Trablus savaşında ihtiyaç duydukları malzeme yerine, Cezayir'e vergilerini nakit olarak ödemeyi teklif etmişlerdi. Mustafa Paşa ise verginin malzeme olarak ödenmesinde ısrar etmiş, aksi takdirde savaş çıkabileceği tehdidinde bulunmuştu. Zaten Trablusgarp ile savaş halinde olan A.B.D. Cezayir'i karşısına almak istemediğinden bu konuda ısrar etmemişti.⁵⁹

Öte yandan, 1805 yılının Ağustos'unda Cezayir'de gerçekleşen bir ayaklanmayla Mustafa Paşa öldürülmüş, yerine Ahmet Dayı getirilmişti. Bu dönemde A.B.D. yıllık vergisini ödemeyi geciktirmeye başladı. Bunun üzerine Dayı, Cezayirli Hamid Reis komutasındaki korsanlardan Amerikan gemilerini yakalayıp Cezayir'e getirmelerini istedi. Hamid Reis, üç Amerikan ticaret gemisini ele geçirip Cezayir limanına getirdi. Yapılan görüşmeler sonucunda, Amerikalılar 1800 dolar fide ödemeyi kabul ettiler.⁶⁰

1810'da ise bu kez Dayı Hacı Ali Paşa'nın vergiyi 500 kental barut ve gemi halatı olarak almak istemesiyle yeni bir gerginlik yaşandı. Amerika'nın bu isteği kabul etmemesi üzerine 1812 Temmuz'unda Cezayirli, ülkeye malzeme getiren Allegany gemisinin mal boşaltmasına izin vermediler. Ayrıca, beş gün içinde verginin nakit olarak ödenmemesi halinde Amerikan tebasına esir muamelesi yapacaklarını ifade ettiler. Bunun üzerine konsolos Tobias Lear, bir Yahudi bankerden 27 bin dolar borç alarak bunu vergi olarak Dayı'ya sundu. Ardından da tüm Amerikan vatandaşları Cezayir'den ayrıldı. O sıralarda, İngiltere ile A.B.D. arasında bir savaş başlamıştı. Bunu fırsat bilen Cezayirli korsanlar Amerikan ticaret gemilerinin peşine düştüler. Fakat, savaş nedeniyle ticaret durduğundan ancak 20 kişilik mürettebatı olan küçük bir gemiyi ele geçirip Cezayir limanına getirebildiler.⁶¹

1815'de Ghent Antlaşması ile A.B.D.-İngiliz savaşına son verilir verilmez, A.B.D. Başkanı James Madison, Kongre'den Cezayir'e savaş ilan etmesini istedi. Kongre bu isteği kabul ederek Şubat 1815'de Cezayir'e savaş ilan etti.⁶²

⁵⁹Erol, loc. cit., s. 717.

⁶⁰Ibid., s. 718.

⁶¹Ibid., s. 719.

⁶²Bemis, op. cit., s. 179.

Trablusgarp savaşını takiben, Amerikan donanmasının gemi sayısında ve savaş gücünde büyük bir artış yaşanmıştı. Önce Amerikan sahillerinin güvenliğinden sorumlu hücumbotlardan kurulu bir sahil güvenlik filosu oluşturuldu. Kongre 1805'de 25, 1806'da 50, 1807'de 188 yeni hücumbot inşa edilmesini onayladı. 1809'da Temsilciler Meclisi Başkan'ı güçlü bir donanma yapması oluşturması konusunda yetkili kılmış, ancak bir yıl sonra mali zorluklar öne sürülerek bu yetki geri alınmıştı. Fakat, 1812'de İngilizlerle savaş başlayınca, açık denizlerde savaşabilecek güçlü bir donanmaya tekrar önem verilmiş ve savaş gemisi inşaatı hızlandırılmıştı.⁶³ James Madison'un Mayıs 1815'de Akdeniz'e gönderdiği donanma da bu çok güçlü gemilerden oluşuyordu.

Stephen Decatur komutasındaki Amerikan savaş filosu, Haziran başlarında Cebelitarık'a ulaştı. Cezayir'in yeni dayısı Ömer Paşa, Hamid Reis'ten Amerikalıları Akdeniz girişinde durdurmasını istedi. Ancak, Amerikan gemilerinin savaş gücü Cezayir gemilerinden kat kat üstündü. 17 Haziran'da, Cape Gatt açıklarındaki ilk çatışmada, gemisi isabet alan Hamid Reis öldü. Cezayir donanmasının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu gören Ömer Paşa, Amerikalılarla barış masasına oturmayı kabul etmek zorunda kaldı.⁶⁴

Amerika'nın barış antlaşması yapmak için bazı şartları vardı. Buna göre, bundan böyle Cezayir'e vergi ödenmeyecek, Cezayir tarafından ele geçirilmiş Amerikan gemisine tazminat olarak 10 bin dolar ödenecek, Amerikan tebasının gasp edilmiş malları geri verilecek, esirler değiş-tokuş edilecekti.⁶⁵

Ömer Paşa'nın bu şartları kabul etmesi üzerine, 3 Temmuz 1815 (25 Recep 1230)'de, A.B.D. hükümetinin antlaşma yapmak üzere tayin ettiği William Sharer ile Ömer Paşa arasında Barış Antlaşması imzalanmıştır. Orijinali İngilizce olan ve 22 maddeden oluşan antlaşmanın önemli maddelerinde, taraflar arasında barış olacağı ve tarafların birbirlerine 'en ziyade müsaadeye mazhar millet statüsü tanıyacağı' (madde 1); A.B.D.'nin bundan böyle Cezayir dayısına vergi, haraç ya da fidye adı altında bir para ödemeyeceği (madde 2); tarafların ellerindeki esirlerin bedelsiz olarak değiş-tokuş edileceği (madde 3); Ömer Paşa'nın, 1795 antlaşmasının 22. maddesini ihlal ederek Amerikan ticaret gemilerini ve vatandaşlarını tutsak almasından dolayı tazminat ödemesi (madde 4); tarafların birbirlerinin ticaret gemilerine geçiş belgesi vermeleri ve bundan böyle gemilerin aranmayıp sadece bu geçiş belgesinin kontrol edilmesi (madde 7); tarafların savaş gemilerinin birbirlerinin limanına gelişinin konsolos tarafından bulunulan ülke yetkililerine bildirilmesi ve gemi ve şehrin birbirlerini karşılıklı top ateşiyle selamlamaları (madde 13); bu antlaşmadan doğan ihtilafların kuvvete başvurulmayıp mektup diplomasisi yoluyla halledilmesi (madde 16); Amerikan vatandaşlarının kendi aralarındaki ihtilafların çözümünde Amerikan konsolosunun yetkili olması, A.B.D. vatandaşları ile Cezayirliiler arasında çıkabilecek ihtilaflarda Dayı'nın kişisel olarak yetkili olması (madde 19); tarafların tebalarının birbirlerine yönelik bir yaralama ya da öldürme suçu işlemeleri halinde suçun işlendiği yerin kanunun geçerli olması, ancak, bir

⁶³ Leonard D. White, *The Jeffersonians A Study in the Administrative History 1801-1829*, New York, Macmillan, 1951, s.266-267.

⁶⁴ John B. Wolf, *The Barbary Coast Algeria Under the Turks*, New York, Norton, 1979, s.150.

⁶⁵ Erol, loc. cit., s. 722.

Cezayirli'yi öldüren bir Amerikalı'ya verilecek cezanın aynı fiili işleyen Cezayirli'ye verilenden ağır olmaması (madde 20); konuları düzenlenmişti.⁶⁶

1815 antlaşması, Amerikalılar tarafından Cezayirlilere dikte edilen bir metindi. Anlaşmanın görüşmeleri bile *Guerriere* adlı bir Amerikan savaş gemisinde yapılmıştı. Bu onur kırıcı durum Ömer Paşa'yı rahatsız etmekte ve daha iyi şartlarda bir antlaşma yapabilmek için bahane aramaya sevk etmekteydi. Nihayet 1816 Nisan'ında, savaş sırasında Amerikalılar tarafından ele geçirilmiş bir Cezayir gemisinin geri verilmemesi halinde 1815 antlaşmasını tek taraflı olarak iptal edeceğini Amerikan Konsolosu Shaler'e bildirdi. Fakat, söz konusu gemi İspanyollar tarafından gaspedildiğinden Amerikalıların bunu verebilmeleri mümkün değildi. Gerginleşen durum içinde, Amerikan Konsolosu Shaler Cezayir'den ayrıldı. İki ülke arasında yeni bir savaş yaşanması an meselesiydi.⁶⁷

Amerikan gemilerinin Cezayir'e karşı harekete geçmelerinden önce, Lord *Exmouth* komutasındaki bir İngiliz filosu, 1816 ortalarında Cezayir limanını bombalayarak Cezayir donanmasının yok olmasına neden oldu. Lord *Exmouth*'un bu saldırısının ardında yatan neden Viyana Kongresi'nde alınan kararlarla Akdeniz'de korsanlığın ve köle ticaretinin yasaklanmasıydı. İngiltere bu kararları Ömer paşa'ya bildirmiş ve köle durumunda bulunan Hıristiyanların serbest bırakılmasını istemişti. Ömer Paşa bu isteği geri çevirince söz konusu hareket gerçekleştirildi. Donanması tamamen yok olan Ömer Paşa, Amerika'yla bir kez daha antlaşma masasına oturmaya mecbur kaldı.⁶⁸

Barış ve Dostluk Antlaşması, 22 Aralık 1816 (2 Sefer 1232) tarihinde konsolos William Shaler ve Amerikan filosunun komutanı Isaac Chauncey ile Ömer Paşa arasında imzalandı. Orijinali İngilizce olan 23 maddelik antlaşmanın birçok maddesi 1815 antlaşmasının tekrarı niteliğindedir. En önemli fark ise, 23. maddede göze çarpmaktadır. Buna göre, Amerika'nın savaş halinde olduğu bir devletin gemilerince ele geçirilen gemilerin Cezayir'de satılmasına izin verilmesi ve Amerikalıların da istedikleri ganimeti Cezayir'de satabilmelerinin serbest bırakılmasıdır.⁶⁹

İki ülke arasındaki ilişkiler, yeni gerginlikler çıkmadan, 1830'da Cezayir'in Fransızlar tarafından işgal edilmesine kadar bu antlaşma hükümlerine göre yürütülmüştür.

C-A.B.D.-Tunus İlişkileri

1797'de yapılan antlaşmadan sonra uzunca bir süre A.B.D. ile Tunus arasında bir ihtilaf yaşanmamıştır. Ancak, 1820'den itibaren A.B.D., diğer Kuzey Afrika ülkelerinde sağladığı ayrıcalıkların benzerlerini Tunus'ta da sağlamak için, 1797 antlaşmasının çeşitli hükümlerinin değiştirilmesi için bu ülkeye baskı yapmaya başlamıştır. Bu baskılar sonucunda Tunus Beyi Mahmud Paşa 1797 antlaşmasının 6., 11., 12. ve 14. maddelerinde Amerikalıların istediği değişiklikleri yapmayı kabul etmiştir. 24 Şubat 1824 (23 Cemaziylahir 1239)'de Mahmud Paşa ile Amerikan maslahatgüzarı S.D.

⁶⁶ Miller, *op. cit.*, s. 585-591.

⁶⁷ *Ibid.*, s. 594.

⁶⁸ Wolf, *op. cit.*, s. 330.

⁶⁹ Miller, *op. cit.*, s. 636.

Heap Esquire arasında Tunus yakınlarındaki Bardo'da yapılan antlaşmayla söz konusu maddeler değiştirilmiştir. Buna göre, bir Amerikan gemisine rastlayan Tunus korsanlarının bu gemiye sadece iki kişiyle çıkmaları, kağıtlarını kontrol edip Amerikalı olduklarını anladıktan sonra geçmelerine izin vermeleri, malları muayene etmemeleri (madde 6); Tunus'un bir Amerikan gemisini kullanmak istemesi durumunda, pazar fiyatları dikkate alınarak ödeme yapılması (madde 12); Amerikan vatandaşlarının, Tunus'ta ticaret yapmaları halinde diğer 'en ziyade müsaadeye mazhar millet'lerin vatandaşlarının ödediği gümrük vergisini ödemeleri, 'aynı şartların Amerika'da ticaret yapan Tunuslular için de geçerli olduğu (madde 14) hükümleri kabul edilmiştir.⁷⁰

Bu antlaşma da Tunus'un 1880'de Fransızlar tarafından işgaline kadar, A.B.D. ile ilişkileri düzenleyen temel belge olmuş, söz konusu dönemde herhangi bir silahlı çatışma yaşanmamıştır.

IV-Sonuç

Kuzey Afrika ülkeleri açısından A.B.D. ile ilişkiler inişli çıkışlı bir grafik göstermiştir. Başlangıçta, geçimlerini korsanlık faaliyetlerinden elde ettikleri ganimetlerle sağlayan bu ülkeler açısından Amerikan ticaret gemilerinin Akdeniz'e gelmeleri çok olumlu sonuçlar vermişti. Ele geçirilen ganimet ve Amerikalı esirler karşılığında alınan fidye, 18. yüzyılın başından itibaren zayıflamaya başlayan Mağrib korsanlığına yeni bir hız kazandırmıştı. Üstelik, A.B.D.'nin bağımsızlığını kazanmasıyla Amerikan ticaret gemilerinin İngiliz savaş gemilerinin koruyuculuğundan çıkmaları onları daha da korumasız bir hale getirmiş, bu da bu gemilere yönelik saldırıların sayısının artması sonucunu doğurmuştu.

Önceleri vergi vererek, "barışı ve gemilerinin güvenliğini satın almayı" tercih eden Amerikalılar özellikle 19. yüzyılın başından itibaren güç kullanarak istediklerini sağlamayı öğrenmeye başladılar. Bu Kuzey Afrika korsanlığının sonunu hazırlayan gelişmeleri başlattı. Tüm Mağrib ülkeleri, güçlü Amerikan donanması karşısında tek tek boyun eğip, Amerikalıların istedikleri şartlarda antlaşmalar yapmayı kabul etmek zorunda kaldılar.

Öte yandan, Kuzey Afrika ile ilişkiler Amerika'nın güçlü bir donanma oluşturma yönünde hızlı ve kararlı adımlar atması sonucunu verdi. Önceleri, mali zorluklar nedeniyle donanmaya önem vermeyen Amerikalı devlet adamları, Akdeniz'de barışı kuvvet yoluyla sağlamanın daha ucuza mal olabileceği düşüncesiyle, üstün silah gücüyle donatılmış gelişmiş gemiler yapılmasını istediler. Kuzey Afrika ülkeleriyle yapılan savaşlar sırasında donanmaya verilen bu ilk hız, 19. yüzyıl boyunca artarak, Amerikan donanmasının dünya denizlerinde en az İngiliz donanması kadar etkili olabilmesine yol açtı.

Kuzey Afrika ile ilişkilerin seyri, dünyanın tüm bölgeleriyle ticaret yapmak isteğini taşıyan Amerika'nın ticaret politikasının oluşturulmasında çok önemli bir örnek olarak niteliği taşıdı. Berberi sahillerinde yaşanan tecrübeler, Meksika Körfezi'nde, Çin limanlarında ve Japonya'da ticari üsler kurulurken hep akılda tutuldu.

⁷⁰Ibid., s. 141-143.

Son olarak, Kuzey Afrika ile kurulan ilişkiler A.B.D.'nin Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkiler kurmasında bir basamak teşkil etti. İlk Amerikan gemisi İstanbul'a, 1800 yılında Cezayir Dayısı'nın yolladığı hediyeleri taşıyarak geldi. Daha sonra Akdeniz'de yaptıkları ticaretin miktarını artıran Amerikalılar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ticaret büroları açular.